

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 42 Volume: 9 Issue: 42

Şubat 2016 February 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ANNE BABALARIN OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARI İLE ETKİLEŞİMLERİNDE OYUNUN YERİ THE PLACE OF THE GAME IN PARENTS' INTERACTION WITH THEIR CHILDREN IN PRESCHOOL STAGE

Arzu ÖZYÜREK*
Sevim GÜRLEYİK**

Öz

Çocuğun ilk ve en önemli sosyal çevresi, aile ortamıdır. Ailede anne baba ile geçirilen nitelikli beraberlik ve anne baba çocuk arasındaki paylaşımlar, çocuk gelişimi açısından oldukça anlamlıdır. Gelişen teknoloji ve günümüz yaşam koşullarındaki farklılıklar, anne baba ve çocuk arasındaki sosyal etkileşimi de etkilemiş görünmektedir. Bu çalışmada, okul öncesi dönem çocuğa sahip anne babaların, ev ortamında buldukları süre içerisinde çocukları ile etkileşimini incelemek amaçlanmıştır. Bu etkileşimde birlikte nasıl vakit geçirdikleri, ne tür oyun ve oyuncaklarla oynadıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Nitel olarak tasarlanan bu çalışmada, 4-6 yaş grubu çocuğa sahip 27 anne çalışma grubunu oluşturmuştur. Çalışmada, veri toplamak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır. Verilerin analizinde, görüşme kayıtlarının içerik analizi yapılmış, bilgiler kodlanarak temalar altında ele alınmıştır. Sonuç olarak; ebeveynlerin oyunun çocuğun gelişimi üzerindeki faydaları konusunda bilgi sahibi olmalarına rağmen çalışıyor olmaları veya ev işlerine öncelik vermeleri nedeniyle, çocukları ile birlikte oyun oynamaya yeterli vakit ayıramadıkları belirlenmiştir. Çocuğu 3-4 yaş gurubundaki anne babaların hemen her gün, çok uzun süre olmasa da çocukları ile oyun oynamaya vakit ayırmaya çalıştıkları belirlenmiştir. Çocuğu 5-6 yaş grubunda olan ebeveynlerin ise oyundan ziyade, ders ve etkinlik yapımına daha çok önem verdikleri tespit edilmiştir. Bulgular literatür bilgileri ışığında tartışılarak çeşitli öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Gelişimi, Ebeveyn Çocuk Etkileşimi, Ev Ortamı, Oyun, Oyun Davranışı.

Abstract

The family environment is a child's first and most important social environment. Qualified togetherness with parents and sharing between parents and a child are very significant in terms of child development. Developing technology and the differences in today's living conditions seem to have influenced the social interaction between the child and parents. This study aims to research the interaction of parents with their preschool children when they are in home environment. In this study, we tried to determine how they spend time together and what kind of toys and games they play. In this study designed as qualitative, the sample group consists of 27 mothers with 4-6 year-old children. In the study, semi-structured interview method was used to collect data. For the data analysis, content analysis of interview records was done and the data was examined under the theme by coding. As a result, it has been determined that although parents are aware of the benefits of games in child development, they cannot spare enough time to play games with their children since they work or give priority to housework. It has been determined that the parents with 3-4 year-old children try to spend time to play games with their children almost every day even if it is not for a long time. The parents with 5-6 year-old children give more importance to doing homework and activities rather than games. Having discussed the findings, various proposals have been developed in the light of literature information.

Keywords: Child Development, Parent Child Interaction, The Home Environment, Game, Game Behaviour.

GİRİŞ

Çocuğun ilk ve en önemli sosyal çevresi, aile ortamıdır. Ailede anne baba ile geçirilen nitelikli beraberlik ve anne baba çocuk arasındaki paylaşımlar, çocuk gelişimi açısından oldukça anlamlıdır. Nitelikli zaman, çocukla birlikte geçirilen zamanın onun zevkli ve gelişimini destekleyici etkinliklerle geçirilmesi olarak tanımlanabilir. Bu zaman diliminde bazen sözcükler, bazen bir okşama, bazen küçük ödüller ve oyunlar yolu ile çocuğa sevildiği belirtilmelidir (Döğüşken, 2012: 21). Günün tamamını çocuğu ile birlikte geçirmesinden çok, daha kısa bir zamanda, kaliteli ve sürekli beraberlik şeklindeki anne baba çocuk etkileşimleri çocuğun tüm gelişim alanlarına olumlu destek sağlamada etkili olabilir. Özellikle çalışan annelerin çocukları ile birlikte oldukları kısa zaman diliminin, nitelikli olmasına dikkat edilmelidirler.

* Doç. Dr., Karabük Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Bölümü, a.ozyurek@karabuk.edu.tr

**Yüksek Lisans Öğr., Milli Eğitim Bakanlığı, Karabük Şerifebacı Anaokulu Md., gurleyiksevim@hotmail.com

Çocukla birlikte geçirilecek zamanın doya doya yaşanması, çocuğa sevildiğinin hissettirilmesi, çocuğun dinlenmesi bu ilişkiyi sürekli kılmak açısından önemlidir (Türkoğlu, Çeliköz ve Uslu, 2013: 55).

Anne baba ve çocuk arasındaki etkileşimler, çocukların nasıl görüldüğü ve onlara nasıl davranılması gerektiği ile ilgili inançlardan etkilenmektedir. Bazı anne babalar çocukları ile daha fazla sözel iletişim kurarlarken bazıları vücut hareketleri ve fiziksel temas ile iletişim kurabilirler (Trawick-Swith, 2013: 472, 479). Çocuğun anne ve baba etkileşimi sayesinde öğrenebileceği ve öğrenmek zorunda olduğu birçok şey vardır. Bunları öğrenmenin en iyi yolu, oyundur. Anne babalar çocukları ile oynayarak birçok tavır, bilgi ve becerileri verebilirler (Tezel Şahin, 1993: 61). Özellikle okul öncesi dönemde, çocuğun en temel ve vazgeçilmez uğraşının oyun olduğu bilinmektedir. Hızlı bir büyüme ve gelişim süreci yaşayan bu dönem çocuğu, beslenmeye ve bakıma olduğu kadar oyuna da gereksinim duyar (Diken, 2014: 8). Bu durumda, çocukla birlikte geçirilecek nitelikli zamanın büyük bir bölümünü oyun etkinliklerinin alması kaçınılmazdır.

Oyun, her kültürde ve tüm zamanlarda oynanan, üzerinde düşünülen, hakkında kuramlar geliştirilen, çocuğun çeşitli yönlerde gelişmesine katkıda bulunan bir etkinliktir (Yalçınkaya, 2005: 483). Oyun, belli bir amaca yönelik olan veya olmayan, kurallı veya kuralsız gerçekleştirilen, fakat çocuğun isteyerek ve hoşlanarak yer aldığı en etkin öğrenme sürecidir. Çocuklar oynayarak büyür, oynayarak öğrenir ve gelişir. Çocuk, oyun sayesinde rahatlar ve günlük olayların stresinden kurtulur, duygularını ifade eder, deneyim kazanarak yetişkinliğe hazırlanır, hayal gücü gelişir, bağımsızlığı öğrenir, dikkat süresi artar, eğlenir, tecrübe kazanır, iletişim kurar ve dinlenir (Tezel Şahin, 1993: 61; Şahin ve Şahin, 2003: 177; Çelik, 2012:190; Döğüşken, 2012: 163; Diken, 2014: 8). Oyun yolu ile soyut ve somut kavramları öğrenir, sosyalleşir, "ben ve başkası" kavramlarının bilincine vararak vermeyi ve almayı öğrenir (Yavuzer, 1996: 171; Çelik, 2012:191). Oyun çocukların hem hakkıdır, hem de gelişimleri için gerekli bir etkinliktir (Dönmez, 1992:12). Gross'a göre (1896) oyun bir pratiktir. Yetişkinler ileride karşılaşacağı durumlarda kullanacağı davranış biçimlerini oyunla elde ederler. M. Montaign (1533-1592) oyunu çocukların en gerçek uğraşı, M. Montessori (1870-1952) de oyunu çocuğun işi olarak nitelendirmiştir. Piaget'e göre oyun, dış dünyadan alınan uyaranları özümleme ve uyum sistemine yerleştirme yoludur. Çocuğun zihinsel gelişimini destekler ve insan davranışlarında daima vardır (Akt. Dönmez, 1992: 12). Karl Gross "hayvan genç olduğu için değil, daha çok bir gençlik dönemi olduğu için oynamak zorundadır." demiştir. Bu açıdan oyun, gencin yetişkin yaşama hazırlanmasında doğal ve temel bir etkinliktir (Akt. Elkind, 1993: 90).

Oyun için, çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Klasik kuramlardan biri olan *fazla enerji kuramı*, organizmada bulunan enerjinin amaçlı etkinlikler yani çalışmalar ve amaçsız etkinlikler yani oyun yolu ile harcandığını varsayar. *Dinlenme kuramı*; oyunu harcanan enerjiyi tekrar elde etmek üzere oynandığını kabul eder. *Öncül deneme kuramına* göre, oyun içgüdüseldir ve gelecekteki çalışmaların bir ön hazırlığı olarak kabul edilir. *Bağlantı kurma kuramı*, oyunla gelecekteki davranışlar arasında hiçbir ilgi kurulmaz, oyun insanın kendisini ilkel etkinliklerden kopararak çalışmaya hazırlaması olarak görülür (Dönmez, 1992:18). Dinamik kuramlar ise çocuğun niçin oynadığını araştırmayıp çocuğun oyununun içeriğini anlamaya çalışır. Freud, oyunun çocuğun zor durumlar karşısında deneyim kazanmasını sağlayan bir etkinlik olduğu vurgulamıştır. Piaget, oyunu insan davranışında daima bulunan ve çocuğun zihinsel gelişimini destekleyen önemli bir unsur olarak ele almış ve oyunu alıştırmaya, simgesel ve kurallı oyun olmak üzere incelemiştir (Dönmez, 1992:20; Elkind, 1993:103).

Olumlu anne baba çocuk etkileşimleri, her ailede farklı görülebilir. Fakat oyun dolu etkileşimler ve duygusal tepkiler, sağlıklı çocuk gelişimini ve etkili ebeveynliği desteklemektedir. Etkili ebeveynlik ise ebeveynlerin kendilerini daha az stresli, daha etkili ve daha az yalnız hissetmelerine yardımcı olabilir (NCPFCE, 2015: 3). Bilgisayar çağında olduğumuz şu günlerde, çocuklar birbirleri ve anne babaları ile etkileşimde bulunmak yerine bilgisayar, televizyon ve telefon gibi teknolojik araçların karşısında zaman geçirmektedir. Oyun anne baba ve çocuk etkileşiminde, nitelikli vakit geçirme yöntemi olarak kullanılabilir önemli bir araçtır. Çocuk ve oyun konusunda, genel olarak çocuklarının anne babalarının çocuk oyunları hakkındaki tutum ve görüşleri (Tezel Şahin, 1993; Çelen, 2004; Ömeroğlu ve Can Yaşar, 2006), çocukların günlük yaşantılarında oyunun yeri ve annelerin oyun algısı (Erbay ve Saltalı, 2012) gibi çalışmalara rastlanmıştır. Anne baba ve çocukların nitelikli vakit geçirme davranışı konusunda ise annelerin çocukları ile oyun etkileşimleri (Driscoll ve Easterbrooks, 2007), babaların nitelikli zaman algılarına dair görüşleri (Türkoğlu, Çeliköz ve Uslu, 2013) ve anne çocuk oyun etkileşiminde annelerin sözel ifadelerin belirlenmesi (Akgün ve Yeşilyaprak, 2011) konulu çalışmalara rastlanmıştır. Bu nedenle bu çalışmada, okul öncesi dönem çocuğa sahip anne babaların, ev ortamında buldukları süre içerisinde çocukları ile etkileşimini incelemek amaçlanmıştır. Bu etkileşimde birlikte nasıl vakit geçirdikleri, ne tür oyun ve oyuncaklarla oynadıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu genel amaç çerçevesinde aşağıdaki alt amaçlar incelenmiştir/alt problemlere cevap aranmıştır.

- Ebeveyn ve çocuklar, ev ortamında birlikte nasıl vakit geçirmektedirler?
- Ebeveyn ve çocuklar, birlikte ne tür oyun ve oyuncaklarla oynamaktadırlar?

- Ebeveynlerin çocukları ile oyun davranışlarını etkileyen faktörler nelerdir?
- Ebeveynlerin çocuk ve oyun konusunda bilgi gereksinimi var mıdır?
- Aile bireylerinin kişisel özellikleri(yaş, öğrenim durumu, mesleği) aile çocuk etkileşimlerini nasıl etkilemektedir?

YÖNTEM

Çalışma nitel araştırma desenindedir. Nitel araştırmalarda, araştırmacının olgu hakkında neler öğrendiğini yansıtmak için rakamlardan çok kelimeler ve resimlerin kullanılır. Bulguları desteklemek için belgeler, katılımcı görüşlerinden kesitler, vb. kullanılır ve örneklem seçiminin genellikle tesadüfi olmayıp belli bir amaca yönelik belirlenir (Merriam, 2013: 16).

Bu çalışmada, kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi ile belirlenen, 4-6 yaş grubundaki çocuğu okul öncesi eğitim kurumuna devam eden toplam 27 anne çalışma grubunu oluşturmuştur. Çalışma grubundaki annelerin dokuzu 28-31 yaş,yedisi 32-35 yaş,yedisi 36-39 yaş, dördü 40-45 yaşlarında olup, 17' si ev hanımı, beşi memur, üçü işçi, ikisi esnaftır. Annelerin ikisi ilkokul, yedisi ortaokul, dokuzu lise, biri ön lisans, yedisi lisans, biri yüksek lisans düzeyinde öğrenime sahiptirler.

Çalışmada, verilerin toplanmasında görüşme yöntemi kullanılmıştır. Görüşme, doğrudan gözlenemeyen davranışlar, duygular veya insanların etraflarındaki dünyayı nasıl ifade ettiklerini öğrenmek için kullanılmaktadır. Nitel çalışmalarda, görüşme aracılığı ile istenilen bilgi toplanabilir (Ekiz, 2003: 61; Merriam, 2013: 85). Veri toplama aracı olarak açık araştırmacılar tarafından araştırmanın amacı ve literatür bilgileri ışığında hazırlanan açık uçlu soruların yer aldığı yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formundaki sorular için dokuz alan uzmanından görüş alınarak iç geçerliğin sağlanması amaçlanmıştır.Daha sonra üç ebeveyn ile ön bir uygulama yapılmıştır. Görüşme formuna son şekli verildikten sonra, çocuğunu okuldan almaya ve okula bırakmaya gelen anne babalara çalışmanın içeriği açıklanarak gönüllü olan annelerle görüşme yapılmıştır. Çocuğu 5-6 yaş grubunda olan (altısı kız, dokuzu erkek)15 ve çocuğu 3-4 yaş grubunda (altısı kız, altısı erkek) 12anne olmak üzere toplam 27 anne ile görüşülmüştür. Görüşme esnasında, gerektiğinde formda yer alan sorulara ilave sorular sorularak açıklama yapmaları istenmiş ve cevaplar not tutularak kaydedilmiştir.

Verilerin analizinde, görüşme kayıtları içerik analizi ile analiz edilmiştir. Cevaplar kaydedildikten sonra kodlanarak kategorilere ayrılmıştır. Daha sonra bu kategorilere göre temalar oluşturulmuş ve bulgular bu tema başlıkları altında yorumlanmıştır. Bulguların yorumlanmasında katılımcıların görüşlerinden doğrudan alıntılara yer verilerek geçerliğin sağlanmasına çalışılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde, elde edilen bulgular "Ev ortamında anne-baba-çocuk etkileşimi", "Anne-baba-çocuk oyunlarının özellikleri", "Anne-baba-çocuk oyun ve oyun davranışlarını etkileyen faktörler" ve "Anne-babaların çocuk için oyunun önemine ilişkin görüşleri" temaları altında incelenmiştir.

Tema 1:Ev ortamında anne- baba- çocuk etkileşimi

Bu tema başlığı altında, anne babaların ev ortamında çocukları ile hangi tür etkinliklerde buldukları ele alınmıştır. Anne babalara "Çocuğunuz ve siz ev ortamında ne tür etkinlikler yapıyorsunuz?" "Bu etkinliklerden hangilerini çocuğunuz ile birlikte yapmaya çalışıyorsunuz? Nasıl?", "Çocuğunuz, oyun oynarken evin daha çok hangi bölümünü tercih eder? Neden?" ve "Oyun arkadaşı olarak anne babasını tercih ediyor mu? Daha çok annesini mi, babasını mı tercih eder?"soruları sorulmuştur.

Çocuğu 3-4 yaş grubunda olan annelerin 4'üçocukları ile birlikte oyun oynadıklarını, üçü etkinlik-ders yaptıklarını, 2'si televizyon izlediklerini, 3'ü her üçünü de yaptıklarını belirtmişlerdir. Çocuğu 5-6 yaş grubunda olan annelerin11'i çocuğu ile öncelikle etkinlik ve ders yaptıklarını daha sonra diğer etkinliklere yer verdiklerini, 3'ü televizyon izlediklerini, 1'i ise her üçünü de yaptığını belirtmiştir.Bu durumubir anne"Biz sadece ders yaparız, hiç oyun oynamayız.", bir başka anne "Büyük kızımın dersleri ile ilgileniyorum, bu nedenle küçüğün yanında çok kalamıyorum." şeklinde ifade etmiştir.

Çocukların oyun oynamak için evin hangi bölümünü tercih ettiği ile ilgili olarak 17 anne, çocuğun salon-oturma odasını tercih ettiğini, 6'sı evin tüm bölümlerini, 4'ü de kendi odasını tercih ettiğini belirtmişlerdir. Salon-oturma odasını tercih nedenini açıklarken genel olarak anneler "Bizim yanımızda olmak için", "İstedığı gibi davranabildiği için", "Geniş olduğu için" derken, odasını kullanmayı tercih ettiğini söyleyen anneler "oyuncaklarının yanında olmak için" olarak ifade etmişlerdir.

Çocukların oyun arkadaşı olarak kimi tercih ettiğine ilişkin olarak annelerin 22'si anne-babayı tercih ettiğini, dördü bazen tercih ettiğini ve biri de hiç tercih etmediğini belirtmiştir. Tercih etmesi gerektiğinde ise 13'ü anneyi, 6'i babayı, 5'i her ikisini de, 1'i babaanneyi tercih edeceğini ifade etmiştir. Çocuğun babasını tercih ettiğini belirten üç anne "Babasını çok az gördüğü için onunla oynamayı tercih ediyor" demiştir. A1

“Hiç anne baba ile oynamak istemez.” ve A6 “Arkadaş bulamazsa anne babayı tercih eder, genellikle de babaanneyi tercih eder.” Şeklinde çocuğun oyun arkadaşını tercihini belirtmiştir.

Tema 2: Anne-baba-çocuk oyunlarının özellikleri

Bu tema başlığı altında ev ortamında anne baba ve çocuk birlikteliğinde oynanan oyunların niteliği ele alınmıştır. Katılımcılara “Çocuğunuz, anne babasıyla daha çok hangi/ne tür oyunları oynamak istiyor?”, “Evde oyun oynarken yalnız mı, bir başkası ile mi (arkadaş, kardeş, anne baba, vb.) oynamayı tercih ediyor?”, “Birlikte oynadığımızda oyun süresini kim belirliyor”, “Çocuğunuzla oyununuz ne kadar sürüyor?”, “Birlikte oynarken hangi oyun ya da oyuncakları daha çok tercih ediyorsunuz?” soruları sorulmuştur.

Çocukların anne babaları ile ne tür oyunlar oynadıkları ile ilgili 5-6 yaş grubu çocuğa sahip annelerin 8’i çocuğu ile hareketli oyun oynadığını, 5’i sakin oyunlar oynadığını, 2’si her iki türden oyunlar oynadıklarını belirtmiştir. Çocuğu 3-4 yaş grubunda olan annelerden 8’i hem hareketli hem de sakin oyunlar oynadıklarını, 3’ü sakin oyunlar oynadığını, 1’i hareketli oyun oynadığını söylemiştir. A26 (34 yaşında, lise mezunu, işçi) birlikte sakin oyunlar oynadıklarını, çocuğunu hareketli oyunlar sevmediğini, bunun da kendi tutumlarından olabileceğini söylemiştir.

Evde oyun oynarken çocukların yalnız mı, bir başkası ile mi oynamayı tercih ettiğine ilişkin olarak, 5-6 yaş grubunda çocuğu olan annelerin 7’si çocuğunun mutlaka birisi ile oynadığını, 6’sı bazen yalnız bazen birisi ile oynadığını, 2’si yalnız oynadığını söylemiştir. Annelerin 7’si çocuğun abi, abla ya da kardeşini oyun arkadaşı olarak seçtiğini, 5’i arkadaşı ile oynamayı tercih ettiğini, 1’i dedeyle oynadığını söylemiştir. Oyun arkadaşı tercihi ile ilgili olarak A3 (ortaokul mezunu, 30 yaşında) “Geniş bir aileyiz, babaannesi ve dedesi ile birlikte yaşadığımız için daha çok dedesi ile oynuyor.” A7 (31 yaşında, ortaokul mezunu, ev işlerine gidiyor) “Oyununu bozduğu için kardeşi ile oynamayı tercih etmiyor. Arkadaş ile oynamayı daha çok seviyor.” A8 ve A14 “Kendinden büyük çocuklar ile oynamaktan hoşlanıyor.” Diye görüşlerini belirtmişlerdir. Çocuğu 3-4 yaş grubunda olan annelerden 7’si bazen yalnız bazen birisi ile oynadığını, 5’i çocuğunun mutlaka birisi ile oynamayı tercih ettiğini belirtmiştir. Oyun arkadaşı olarak annelerin 6’sı çocuklarının abi, abla ya da kardeşini tercih ettiğini, 3’ü anne babayı tercih ettiğini, 3’ü de arkadaşını tercih ettiğini söylemiştir.

Oyunun ne kadar sürdüğü ve oyun süresini kimin belirlediği ile ilgili olarak 5-6 yaş grubunda çocuğu olan annelerin 12’si süreyi ebeveynlerin belirlediğini, 2’si çocuğun belirlediğini, 1’i birlikte belirlediklerini; annelerin 7’si yaklaşık 30 dakika, 4’ü çocuk sıkılana kadar, 3’ü 10-15 dakika, 1’i yaklaşık bir saat çocukla oynadıklarını belirtmişlerdir. Oyun süresi ile ilgili olarak A6 (ortaokul mezunu, 35 yaşında ev hanımı) “İşim olmazsa çocuğum sıkılana kadar oyun oynarız.”, A10 (36 yaşında üniversite mezunu, öğretmen, abisi var) “Genelde süreyi kızım belirler. Bazen iki saate yakın birlikte oynarız.” Demıştır. Çocuğu 3-4 yaş grubunda olan annelerin 6’sı süreyi ebeveynlerin belirlediğini, 3’ü birlikte belirlediklerini, 3’ü çocuk tarafından belirlendiğini ifade etmiş; oyun süresi ile ilgili olarak annelerin 6’sı yaklaşık 30 dakika, 4’ü yaklaşık 1 saat ve 2’si çocuk sıkılana kadar oynadıklarını belirtmişlerdir. Bu konuda A20 (yüksek lisans mezunu, 31 yaşında ev hanımı, tek çocuk sahibi) “Oyun süresini çocuğum belirler, hatta oyunumuz hiç bitmez” diyerek görüşlerini dile getirmiştir.

Oynanan oyunların neler olduğu ile ilgili olarak, çocuğu 5-6 yaş grubunda olan annelerin 5’i evcilik oyunu ve oyuncakları, 2’si araba, 5’i top-balon, 3’ü hamur, 5’i saklambaç, 5’i tombala-domino-satranç gibi oyunlar, 1’i yapboz, 3’ü körebe, 1’i mendil kapmaca, 1’i Lego, 2’si asker-savaş oyunları, 2’si doktorculuk-kuaförlük gibi meslek oyunları, 1’i deve-cüce, 1’i yüzük, 1’i beş taş oyunu oynadıklarını söylemiştir. Bu konu ile ilgili olarak A6 “Özel bir oyuncak tercih etmiyoruz. Bana ‘Sen küçükken ne oynardın?’ diye soruyor ve eski oyunları oynuyoruz.” Demıştır. Çocuğu 3-4 yaş grubundaki annelerden 5’i evcilik oyunu ve oyuncakları, 6’sı araba, 4’ü top-balon, 2’si hamur, 9’u saklambaç, 4’ü tombala-domino-satranç gibi oyunları, 4’ü yapboz, 2’si körebe, 7’si Lego, 3’ü doktorculuk-kuaförlük gibi meslek oyunları, 1’i kutu pense, 1’i yakalama, 1’i yakan top oynadıklarını ifade etmiştir. Bu konu ile ilgili olarak A19 (36 yaşında, lisans mezunu harita mühendisi) “Çocuklar kendi aralarında oynarken oyuncak kullanıyorlar, bizimle oynarken oyuncak tercih etmiyorlar.” ve A26 “Çocuk artık saklambaç oynamaktan sıkıldı.” Demişlerdir.

Tema 3: Anne- baba- çocuk oyun ve oyun davranışlarını etkileyen faktörler

Bu tema başlığı altında ev ortamında oynanan oyunların nelerin etkilediği ele alınmıştır. Bununla ilgili “Çocuğunuz okuldan eve geldiğinde, evde hangi etkinlikleri yapmaktan hoşlanıyor?”, “Anne ya da babası ile oynamak istediğinde, anne ya da baba olarak çocuğunuzla oynar mısınız? Neden?”, “Çocuğunuzun, her gün anne babası ile birlikte oynama imkânı oluyor mu? Neden?” soruları sorulmuştur.

Çocukların okuldan eve geldiklerinde yaptıkları etkinlikler ile ilgili olarak katılımcılardan çocukların öncelik sırasına göre yaptıkları etkinlikleri söylemeleri istenmiş; oyun-oyuncak oynar, etkinlik-ders yapar, TV izler, tablet- bilgisayar oynar cevapları alınmıştır. Çocuğu 5-6 yaş grubundaki annelerden 12’si etkinlik-ders yaptıktan sonra oyun-oyuncak oynar TV izler, 3’ü oyun-oyuncak oynar, tablet- bilgisayar oynar cevabını vermiştir. Bu konu ile ilgili olarak A6 “Bu yıl çocuk oyuncaklardan uzaklaştı, oyuncaklarla oynamıyor,

etkinlik yapıyor.” A13 (lise mezunu, 34 yaşında, ev hanımı) “Çocuğum hiç TV izlemiyor, telefonda müzik dinliyor.” Demişdir. Çocuğu 3-4 yaş grubundaki annelerden 7’si oyun-oyuncak oynadığını ve TV izlediğini, 3’ü tablet- bilgisayar oynadığını, 2’si etkinlik ders yaptığını söylemiştir. Televizyon izleme ile ilgili olarak A23 (Lisans mezunu, memur, tek çocuk) “Çocuğum günde en fazla bir saat TV izliyor.” A24 (lisans mezunu, öğretmen, iki abi bir ablası var) “Günde 3-4 saat TV izler.” Demişlerdir.

Anne baba olarak ebeveynlerin çocukları ile oynayıp oynamadıkları ile ilgili 5-6 yaş grubu çocuğa sahip annelerden 10’u çocuğu ile oynadığını, 5’ibazen oynadığını ifade etmiştir. Sebep olarak annelerin 7’si çocuğunu mutlu etmek için, 3’ü çocuğun oyun ihtiyacını gidermek için, 3’ü vakti olmadığı için bazen oynadığını, 2’si oyun oynamayı sevmediği için bazen oynadığını ifade etmiştir. Bu konu ile ilgili olarak A1 (İlkokul mezunu, 29 yaşında, ev hanımı) “İşlerim çok yoğun olduğu için bazen oynarız, oyun oynamayı sevmiyorum.” A13 “Ev işleri çok vaktimi alıyor, oyunu sevmiyorum. Bizim evde oyunlar baba işten geldiğinde, eğer yorgun değilse oynanır.” Demişlerdir. Çocuğu 3-4 yaş grubundaki annelerin 11’i çocuğu ile oynadığını, 1’ibazen oynadığını söylemiştir. Sebep olarak annelerin 9’u çocuğunu mutlu etmek için, 2’si çocuğun ilgi ihtiyacını gidermek için ve 1’i vakti olmadığı için bazen oynadığını söylemiştir.

Anne babaların her gün çocuğu ile oynama imkânının olup olmadığı ile ilgili olarak 5-6 yaş grubu çocuğa sahip annelerden 8’i (biri işçi, biri terzi, biri öğretmen diğer beşi ev hanımı) işleri nedeni ile vakit ayıramadıkları için her gün oynama imkânlarının olmadığını belirtmişlerdir. Annelerin 7’si (biri esnaf, diğer altısı ev hanımı) her gün çocukları ile oynadıklarını söylemişlerdir. Çocuğu 3-4 yaş grubundaki annelerden 8’i (biri harita mühendisi, biri hemşire, biri memur, diğerleri ev hanımı) çocukları ile her zaman oynadıklarını, 4’ü ise (biri ev hanımı, biri öğretmen, ikisi işçi) iş yoğunluklarının fazla ve vakitlerinin az olması nedeniyle her zaman oynama imkânları olmadığını belirtmişlerdir.

Tema 4: Anne-babaların çocuk için oyunun önemine ilişkin görüşleri.

Bu tema başlığı altında “Sizce, oyunun çocuğa faydaları neler olabilir?”, “Çocuğunuzla birlikte evde oynayabileceğiniz oyunlar ile ilgili öğretmeninizden destek ya da bilgi alma ihtiyacınız olduğunu düşünüyor musunuz?” soruları sorulmuştur. Bu soruya annelerin verdikleri cevaplar, Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Oyunun Faydaları Konusunda Annelerin Görüşleri*

Oyunun Faydaları	f	%
Stres atmayı, rahatlamayı sağlar, mutluluk verir.	10	37,04
Zekâyı-zihinsel becerileri geliştirir.	8	29,63
Hayal gücünü geliştirir.	7	25,92
El kaslarını-el becerilerini geliştirir.	5	18,52
Sebep sonuç ilişkisi kurmayı, keşfetmeyi sağlar.	5	18,52
Aile ile iletişimi artırır, kaliteli vakit geçirme aracıdır.	5	18,52
Dil gelişimini destekler.	3	11,11
Yaratıcılığı geliştirir, yeni şeyler üretmeyi destekler.	3	11,11
Doğru-yanlış, yeni bilgiler öğrenmeyi sağlar.	3	11,11
Özgüveni geliştirir.	2	7,41
Anne babalık rolüne, geleceğe hazırlar.	2	7,41
Çocuğa önemsendiğini hissettirir.	2	7,41
Kişilik gelişimini destekler.	1	3,70
Sosyal gelişimi destekler.	1	3,70
Dikkati artırır.	1	3,70

*Birden fazla görüş belirtilmiştir.

Tablo 1’e göre annelerin %37,04’ü oyunun stres atıp rahatlama ve mutluluk kaynağı olduğunu, %29,63’ü zekâyı-zihinsel becerileri geliştirdiğini, %25,92’si hayal gücünü geliştirdiğini, %18,52’si el kaslarını-el becerilerini geliştirme, %18,52’si sebep sonuç ilişkisi kurma ve keşfetmeyi sağladığını, %18,52’si aile iletişimini artırma, kaliteli vakit geçirme aracı olduğunu belirtmişlerdir. Bunun yanında annelerin %11,11’i dil gelişimini desteklediği, %11,11’i yaratıcılığı geliştirdiği ve yeni şeyler üretmeyi desteklediği, %11,11’i doğru-yanlış ve yeni bilgiler öğrenmeyi sağladığını belirtmişlerdir. Annelerin %7,41’i özgüveni geliştirdiğini, %7,41’i anne babalık rolüne hazırladığını, %7,41’i çocuğa önemsendiğini hissettirdiğini, %3,70’i sosyal gelişimi desteklediğini ve %3,7’i çocuğun dikkatini artırdığını da belirtmişlerdir.

Çocuğu 5-6 yaş grubundaki annelerin 13’ü ve çocuğu 3-4 yaş grubundaki annelerin 12’si çocuklarla birlikte evde oynanabilecek oyunlar konusu ile ilgili bilgi ihtiyacı olmadığını belirtirken annelerin 2’si konu ile ilgili daha önce eğitim aldığını, 3’ü ise internetten araştırıp yeni oyunlar bulduklarını belirtmişlerdir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Annelerin bakış açısına göre, anne babaların okul öncesi dönem yaş grubundaki çocuklar ile oyun etkileşimlerinin incelendiği bu çalışmada, evde geçirilen zaman diliminde çocukların, oyun oynarken anne babalarının yanında ve geniş bir ortamda olmak istedikleri dikkat çekmektedir. Çocukların evin diğer tüm bölümlerini kullanması, rahatsız edici olabileceği gibi tehlikeli de olabilir. Çocuğun oyunu devam ederken oyuncaklarını toplaması istenir veya acele ile toplanabilir. Bu durum çocuğu rahatsız edebilir, oyun düzeni

kurması zorlaşabilir. Bu nedenle yalnızca çocukların oyunu için ayrılmış, yetişkinlerin pek müdahale etmedikleri, tehlikeli unsurlardan ayıklanmış evin en büyük, aydınlık ve rahat odasının oyun için ayrılması uygun olacaktır. Çocuğun oyun ihtiyacı yeteri kadar karşılandığında sağlıklı şekilde gelişeceği unutulmamalıdır (Çelik, 2012:191).

Genel olarak, çocukların ev ortamında oyun arkadaşı olarak anne ve babalarını tercih ettikleri belirlenmiştir. Ev ortamında da çocukların etkileşim içinde ve birlikte oyun davranışlarına gereksinimleri vardır. Bu gereksinimi giderecek olan kişiler kardeşler, anne baba veya evde yaşayan diğer kişiler olacaktır. Lindsey ve Mize (2000) anne-babalar ve çocuklar arasındaki oyunlar süresince ortak ve uyumlu anne-baba-çocuk iletişiminin, çocukların sosyal yeterlilikleri ve çocukların duygularla ilgili bilgileri ile sosyal yeterlilikleri arasında olumlu bir ilişki olduğunu saptamışlardır (Akt. Arabacı, 2011: 49). Çocukların, sağlıklı iletişim kurarak toplumda nitelikli birer birey olabilmeleri için, ebeveynler tarafından, küçük yaşlardan itibaren oyun ve oyuncaklarla desteklenmesi, her yaştaki çocuk için vazgeçilmez unsur olarak nitelendirilen oyunun öneminin bilinmesi ve gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir (Cinel, 2006: 149). Çocukların arkadaş, abi, abla ve yakınları ile oynamasına engel olunmamalıdır. Çocukların oyunları, ailece de oynanmalıdır. Anne ve baba, ayrı ayrı zamanlarda çocukları ile oynamalıdır (Şahin ve Şahin, 2003:177). Nelms, çocukların bazı toplumsal özellikleri kazanmalarının televizyon, video ve bilgisayar oyunları ile mümkün olamayacağını, çocukların bu yollarla merak duygularını gideremeyeceklerini ve çocuk için en iyi oyuncağın ailesi olduğunu ileri sürmektedir. Bu yüzden çocuğun ailesi ile kuracağı iletişim sonucunda bazı kazanımları elde edeceğini belirtmektedir (Akt. Cinel, 2006: 31).

Anne baba ve çocuk oyunlarının özellikleri incelendiğinde, sakin veya hareketli oyunların oynandığı, çocukların genellikle bir başkası ile birlikte oynamayı tercih ettiği, tercih edilen kişinin genellikle arkadaş ve kardeş olduğu, bunların olmadığı zamanlarda anne babayı tercih ettikleri belirlenmiştir. Birlikte oynama teklifi çocuklardan gelmekte, çocuklar istemedikçe ebeveynler birlikte oynamayı teklif etmemektedir. Çocukların anne babaları ile sırasıyla evcilik oyunu ve oyuncakları, araba, top-balon, hamur, saklambaç, tombala-domino-satranç oyunları, yap-boz, körebe, mendil kapmaca, Lego, asker-savaş oyunları, doktorculuk-kuaförlük gibi meslek oyunları, deve-cüce, yüzük, beş taş, kutu kutu pense, yakalama, yakan top gibi oyunları oynadıkları belirlenmiştir. Ebeveyn ve çocuk arasındaki bu özel zamanların, diğer zamanlardan farklı olarak çocuğun dolaylı ya da doğrudan bir şeyler sorduğu, bazı konularda çocuğun yanlışlarının düzeltildiği veya yeni bilginin öğretildiği, çocukla birlikte geçirilen bir zaman olabileceği unutulmamalıdır (Eugster, 2014). Sadece güvenli, duyarlı ve karşılık veren ebeveyn çocuk ilişki bağlamında olmak şartıyla ebeveyn ile oynanan fiziksel oyunların tekrarlanması, sosyal gelişime olumlu yönde katkıda bulunmaktadır (Akgün ve Yeşilyaprak, 2011: 3).Yapılan çalışmalarda, anne babaların çocukları ile oynarken, çocuklarının cinsiyetine göre oyun ve oyuncaklar tercih ettikleri belirlenmiştir (Başal vd., 2014: 396). Başal ve arkadaşları (2014), okul öncesi çocuklar ve anne babaları ile evcilik oyunlarını inceledikleri çalışmada, kız ve erkek çocukların oyunlarda kendi cinslerine uygun olan rolleri seçtiklerini belirlemişlerdir. Ayrıca demokratik tutuma sahip anne ve babaların anne-çocuk iletişiminin daha güçlü olduğu, otoriter tutuma sahip ebeveynleri olan çocuklarının evcilik oyunlarında anne ve baba rolünü oynamaktan kaçındıkları görülmüştür. Özellikle cinsel kimliğin kazanılmasında, taklit ve pekiştirme önemli rol oynamaktadır. Çocuklar, anne babalarını gözlemlemeyerek davranışlarını taklit etmektedirler.

Çalışmada, sosyal medya ve ebeveynin çalışma durumunun anne baba-çocuk oyun davranışlarını etkilediği belirlenmiştir. Günümüzde çocukların en çok zaman geçirdiği aktivitelerden biri olan TV, video, bilgisayar oyunlarının olumsuz etkilerinin olduğu, zamanlarının çoğunu bu tür aktivitelerle geçiren çocukların pasif, ikili ilişkilerde başarısız ve toplumsal duygulardan uzak, yapabileceklerinin farkında olmaksızın yetişen birer birey oldukları ortaya konmuştur. Elektronik oyunların şiddete yönlendirebileceği düşünüldüğünde, çok fazla olmamak kaydı ile bu tür aktivitelerle zamanı geldiğinde uğraşılmasının daha uygun olacağı söylenebilir (Cinel, 2006: 31). Kitle iletişim araçlarının çeşitlenmesi, çocuklar ve gençlerde ümitsizlik ve özgüvensizlik sorunlarını artıran bir etkidir ve bunların sonucunda şiddet eğilimi artmaktadır. 2014-2018 yıllarını kapsayan Onuncu Kalkınma Planı'nda, "Görsel, işitsel ve sosyal medyanın ve internetin aile üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik tedbirlerin alınacağı" vurgulanmakta, internet bağımlılığı gençler için sigara, alkol ve uyuşturucu gibi zararlı alışkanlıklarla birlikte "çocuklar ve gençler için önemli risk faktörleri" olarak tanımlanmaktadır (Turğut ve Feyzioğlu, 2014: 285).

Çalışmada elde edilen bulgulardan biri de ebeveynlerin, çocuklarını ve kendilerini mutlu etmek için çocukları ile oynamakta olduğudur. Küçük yaş grubu çocuğu olan anneler, çocukları ile oyuna ağırlık verirken daha büyük yaş grubu çocuğa sahip annelerin önceliği etkinliklere ve derslere verdiği görülmektedir. Ebeveynlerin önceliği meslekleri ya da ev işleridir. İş yoğunluğundan arta kalan vakitlerde çocukları ile oyun oynayabilmektedir. Annenin çocuğuyla bakım ve eğitim bağlamında sıkı bir ilişki içerisinde olması, birlikte geçirilen vakit için nitelikli zaman kavram varlığını ortaya çıkarmıştır. Nitelikli zaman aile eğlencesini, ilgisini, birlikteliğini oluşturmak ve sürdürmek için ebeveynlerin belirli faaliyetleri

çocuklarıyla gerçekleştirmeleridir (Türkoğlu, Çeliköz ve Uslu, 2013: 56). Haight ve Miller (1992) üç yıl süren boylamsal çalışmalarında, annelerin çocukları ile oynamalarının, beraber oyun davranışlarını ve yalnız oyunlarındaki oyun davranışlarını desteklediğini bulmuşlardır. Annelerin oyuna katılımının sembolik oyun bölümlerinin uzamasına katkıda bulunduğu, çocukların yalnız oynadıkları oyunlarına daha önce anneleri ile oynadıkları oyun etkileşimlerini, oyun konuşmalarını ve temalarını kattıkları belirlenmiştir. Ebeveyn çocuk ikilisinin rol oyunlarının, çocuğun yalnız oynadığı oyunlara göre içeriğinin daha zengin olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada, çalışma grubunda yer alan annelerin ifadelerine göre, ebeveynlerin çocukları ile nitelikli vakit geçirmelerinin çocuğun yaşı büyüdükçe bakım gereksiniminin de artması ile birlikte azaldığı düşünülebilir.

Çalışmada, çocuğun hayatında oyunun önemine ilişkin olarak annelerin oyunun faydaları konusunda bilgili oldukları, kendilerini konu ile ilgili yeterli hissettikleri ve eksikleri konusunda araştırmacı oldukları belirlenmiştir. Oyun, aile ve çocuk etkileşiminde önemli bir araçtır. Driscoll ve Easterbrooks (2007), annelerin çocukları ile oynadıkları oyun etkileşimlerde kişisel ve sosyal değişkenlerin annelerin oyundaki davranışlı ile ilişkisini inceledikleri çalışmalarında duyarlı bağlanmış annelerin diğer annelere göre en uygun davranışları sergilediklerini belirlemişlerdir. Ailesi ile birlikte sağlıklı iletişim kurabilen çocuk, daha rahat bir şekilde sosyal ilişkilerini yürütebilmektedir. Ebeveynlerin çocuklarıyla olan ilişkileri bireysel gelişim açısından büyük önem arz etmektedir. Aile ortamı içerisinde sağlıklı iletişim kuramayan çocuk, dış dünya ile kurmuş olduğu ilişkilerde çoğu zaman zorluk çekebilmektedir (Kırık, 2014: 338).

ÖNERİLER

Çalışma sonuçları ve literatür bilgileri ışığında okul öncesi öğretmenlerin, aile eğitimi ve katılımı çalışmalarında çocuk ve oyun, aile bireyleri ile nitelikte vakit geçirme aracı olarak oyunun önemi, evde çocuklarla birlikte yapılabilecek etkinlikler konulu eğitim çalışmaları planlayıp uygulamaları önerilebilir. Ayrıca, sosyal medya araçlarının okul öncesi dönemde kullanılmasında dikkat edilmesi gereken noktalar konusunda aileler desteklenebilir. Çocukların arkadaşı ya da ebeveyni ile oyun oynama konusunu daha çok önemsemeleri gerektiği vurgulanabilir. Araştırmacılara, benzer bir çalışmayı anne baba ve öğretmenlerin katılımı ile gerçekleştirmeleri önerilebilir.

KAYNAKÇA

- AKGÜN, Ege ve YEŞİLYAPRAK, Binnur. (2011). Anne Çocuk Oyun Etkileşiminde Niteliksel Boyut: Annelerin Sözel İfadelerinin Değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 40, 11-20.
- ARABACI, Nalan. (2011). *Anne Baba Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı'nın (ABCİDA) Geliştirilmesi ve Anne Baba Çocuk İletişiminin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, s.49.
- BAŞAL, Handan Asude, BAĞÇELİ KAHRAMAN, Pınar, TANER DERMAN, Meral, KAHRAMAN, Özlem ve SÜMER, Hatice. (2014). Otoriter ve Demokratik Tutuma Sahip Ebeveynleri Olan 5-6 Yaş Çocuklarının Evcilik Oyunlarında Üstlendikleri Roller, *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 384-409.
- CİNEL, NurÖ. (2006). *Farklı Sosyo Ekonomik Düzeydeki 3-6 Yaş Grubu Çocuğu Olan Anne Babaların Oyuncak ve Oyun Materyalleri Hakkındaki Görüşlerinin ve Bu Yaş Grubu Çocukların Sahip Oldukları Oyuncak ve Oyun Materyallerinin İncelenmesi*, Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, s.31,149
- CELEN, Nermin. (2004). Ana-Babaların Çocuğun "Oyun Hakkı" na İlişkin Tutumları, B. ONUR ve N. GÜNEY (Ed.) *Türkiye'de Çocuk Oyunları: Araştırmalar*. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları. no: 12. s.84-94.
- ÇELİK, Bahar. (2012). *Etkili Anne Baba Olma Yöntemi*. İstanbul: Ekinoks Yayınevi, s.190,191.
- DÖĞÜŞKEN, Mehmet Murat. (2012). *Duyusal Gelişim ve Özgüven*. İstanbul: Ekinoks Yayınevi, s.21,163
- DÖNMEZ, Necate B. (1992). *Oyun Kitabı*. İstanbul: Esin Yayınevi, s.13,18
- DRISCOLL, Joan Riley & EASTERBROOKS, M. Ann. (2007). Young Mothers' Play With Their Toddlers: Individual Variability as a Function of Psychosocial Factors. *Infant and Child Development*, 16, 649-670.
- EKİZ, Durmuş. (2003). *Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metodlarına Giriş. Nitel, Nicel ve Eleştirel Kuram Metodolojileri*, Ankara: Anı Yayıncılık, s.61.
- ELKIND, David. (1999). *Çocuk ve Toplum-Gelişim ve Eğitim Üzerine Denemeler*, 3. Baskı, (Çeviren: ÖNGEN, D.) Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, s.90.
- ERBAY, Filiz ve SALTALI, Neslihan .D. (2012). Altı Yaş Çocuklarının Günlük Yaşantılarında Oyunun Yeri ve Annelerin Oyun Algısı. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)* 13 (2), 249-264
- EUGSTER, Kathy. (2014). Child-Directed Play and Parent-directed Play: Two Ways For Parents To Play With Their Children [http://www.kathyeugster.com/articles/article015.htm, 27. 11. 2015].
- GÜVEN, Gülçin ve AZKESKİN, Kadriye E. (2014). Erken Çocukluk Eğitimi ve Okul Öncesi Gelişim (Ed. DİKEN, İ.) *Erken Çocukluk Eğitimi*, 3. Baskı. Ankara: Pegem Akademi.
- KIRIK, Ali Murat. (2014). Aile ve Çocuk İlişkisinde İnternetin Yeri: Nitel Bir Araştırma, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), s.337-347.
- MERRIAM, Sherridan B. (2013). *Qualitative Research, a Guide of Design and Implementation* (Çev. Ed. Selahattin Turan) *Nitel Araştırma, Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*, Ankara: Nobel Yayınları, s.16,85.
- Family and Community Engagement NCPFCE*. (2015). Positive Parent-child Relation. *The National Center on Parent*, [http://eclkc.ohs.acf.hhs.gov/hslc/tta-system/family/docs/parent-child-relationships.pdf, 27.11.2015].
- ÖMEROĞLU, Esra ve CAN-YASAR, Münevver. (2006). Aile Çocuk Eğitim Programının Aile İçi Etkileşime Etkisinin İncelenmesi. 1. *Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi* İstanbul: Ya-Pa, (2), s.241-255.
- ŞAHİN, Abdullah ve ŞAHİN, Emine. (2003). *Olumsuz ve Tehlikeli Bir Çevrede Başarılı Çocuk Yetiştirmek*. Ankara: Dolunay Yayınları, s.177.
- ŞAHİN, Fatma T. (1993). 3-6 Yaş Grubu Çocuklarının Anne Babalarının Çocuk Oyunları Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi, 9. *Ya-pa Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri Kitabı*. Yapa Yayınları, Ankara, s.61.
- TRAWICK-SWITH, Jeffrey. (2013). *Early Childhood Development (A Multicultural Perspective)* (Çev. Ed. B. AKMAN) *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim (Çok Kültürlü Bir Bakış Açısı)*, Ankara: Nobel Yayıncılık, s.472,479.
- TURGUT, Mustafa ve FEYZİOĞLU, Semiha. (Eds), (2014). *Türkiye Aile Yapısı Araştırması Tespitler Öneriler*. İstanbul: T. C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- TÜRKOĞLU, Bengü, ÇELİKÖZ, Nadir ve USLU, Mustafa. (2013). 3-6 Yaş Aralığında Çocuğu Olan Babaların Nitelikli Zaman Algılarına Dair Görüşleri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 54-71.
- YALÇINKAYA, T. (2003). *Oyun, Oyuncak ve Oyun Etkinlikleri* (Yay. Haz. M. SEVİNÇ) *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar 2*, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- YAVUZER, Haluk. (1996). *Ana Baba ve Çocuk*. 9. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.